

діяльність цього блискучого й хороброго офіцера викликали велике замилювання в Уряді Його Величності й британській армії.

На знак визнання заслуг генерала армії І. Д. Черняховського у відвоюванні Литовської РСР від німців у Вільнюсі йому був споруджений пам'ятник. Місто Інстербург Калінінградської області перейменовано в Черняховськ. У місті Одесі споруджено пам'ятник І. Д. Черняховському, а у місті Умань на його честь названий сквер та встановлено бюст полководця. В селі Оксанина Уманського району Черкаської області відкрито музей імені І. Д. Черняховського. В Україні вулиці, названі на честь Черняховського, існують у Києві, Вінниці, Луцьку, Одесі, Сумах.

Отже, можна зазначити, що Іван Данилович Черняховський був визначним воєначальником у Другій Світовій війни, двічі ставши героєм Радянського Союзу він навіки закарбував своє ім'я в історії. Завдяки його подвигам і діям, війська успішно обороняли, а потім звільнювали нашу землю від нацистських загарбників.

Список використаних джерел

1. Карасевич А. О. Іван Черняховський: філософія життя полководця № 4 (2017): Уманська старовина. URL: <http://usj.udpu.edu.ua/article/download/130417/126033>
2. Карпов В. В. Генерал армии Черняховский. Москва: Вече, 2014. 384 с. URL: <https://kotbeber.livejournal.com/16862568.html>
3. Малий словник історії України / відпов. ред. В. А. Смолій. Київ : Либідь, 1997. 464 с.
4. Филь О. М. Життєвий шлях та військова діяльність І. Д. Черняховського (1907–1945): дис... канд. іст. наук. Київ, 2006. 20 с.
5. Шарипов А. А. Судьба полководца. Москва : Воениздат, 1988. 432 с.

Юлія Ткачук

ЕПІТЕТИ У ПОВІСТІ «НЕХВОРОЩ» ЛЮБОВІ ПОНОМАРЕНКО

Епітети – один із найдавніших засобів художньої образності. Їх використовують для зображення зовнішнього і внутрішнього портретів персонажів, творення пейзажу, як показник авторської оцінки в художній оповіді. Водночас вони є показником стилістичної майстерності автора.

У сучасній лінгвостилістиці є багато досліджень про епітет як складову ідіолекту різних письменників (їх автори – М. Братусь, С. Єрмоленко, В. Жайворонок, В. Красавіна, Л. Мацько, А. Мойсієнко, Т. Онопрієнко, Л. Пустовіт, Л. Рожило, В. Русанівський, Л. Сидоренко, Н. Сидяченко, Н. Сологуб, Л. Ставицька, Р. Стефурак, Л. Шулінова, Л. Шутова та ін.).

Важливу лінгвостилістичну роль відіграють епітети і в художньому дискурсі Любові Пономаренко, яка вважається однією із самобутніх українських письменниць сучасності, майстром неоімпресіоністської новели. Вона – авторка книг новел, оповідань та повістей, лауреатка кількох літературних премій, членкиня Національної спілки письменників України. На думку літературознавців, її проза яскрава, густа, образна, лаконічна і вишукана за формою. Тому мала проза Любові Пономаренко привертає увагу багатьох дослідників, серед яких – О. Буряк, С. Горбенко, П. Кононенко, О. Лісан, В. Мелешко, В. Меркулова, П. Стороженко, О. Хоменко та ін. Однак лінгвостилістичних досліджень творів письменниці обмаль. Тому метою пропонованого дослідження є з'ясування семантичних, граматичних та функціонально-стилістичних особливостей епітетів у художньому дискурсі Любові Пономаренко.

В енциклопедії «Українська мова» (стаття Л. Мацько) епітет визначено як «художнє означення чи обставину способу дії, які образно змальовують особу, предмет, дію чи явище або виражають емоційне ставлення до них». Наголошено, що «епітет підкреслює ознаку (колір, розмір, форму, якість, властивість тощо) описуваного, найхарактернішу щодо певної життєвої ситуації або художньої мети мовця» [2, с. 160].

У художньому дискурсі повісті нами виявлено понад 500 епітетних конструкцій. Як і традиційно, домінують **ад'єктивні (прикметникові)** епітети, які виконують різноманітні функції. Наприклад, номінативну – адже беруть участь у творенні назв глав: *Глава вісімнадцята, про мандрівку в **браному** чоботі* (цит. за ел. дж. 1). Однак переважає оцінно-характеризувальна функція ад'єктивних епітетів: ***Затяжна** весна перейшла в **дощове** літо; **Кабанчик** лежить поруч, **порохкуючи**, не зводячи **сумних** очей, у яких **застиг тихий** жаль до мене...; Він розповідає, який **достойний** чоловік жив колись у цій нашій хаті.*

У повісті рясніють **подвійні епітети** до одного денотата, наприклад: *...не здамся, **відбудую замок**, зроблю його **міцним і довговічним** не тільки для себе, а й для тих, хто житиме потім і потім.* В окремих випадках другий епітет підсилює, уточнює попередній: *У Савки було **червоне, аж бурякове** обличчя, очі горіли **страшним** вогнем.* Нами зафіксовано і потрійні епітети, які багатогранно характеризують об'єкти – істот, речі або ж явища: *Сокало прив'язався до Савки, як до брата. **Худий, малий і набокуватий**, він нарешті знайшов собі захисника; Щось у ньому перевернулося і зародилося **нове, сильне, нестримне**, як ураган.*

Значний масив у повісті становлять **постійні епітети**, серед яких: ***страшним** сном; **глибокої** ночі; **дрібними** сльозами; **праведний** гнів; **незворушним** спокоєм; **дикий** біль; **льодяною** водою; **глибокий** сніг; **нестримна** злість; **лютий** мороз; **добрим** знаком тощо.*

Серед епітетних конструкцій повісті вирізняються **метафоричні**, у яких відбулося перенесення ознак чи властивостей одного об'єкта на інший. Ці перенесення можуть мати у своїй основі різні типи подібності: за

враженням (*нісне інтелігентне життя; похмурі вікна; гірким запахом; матеріал гострий і глибокий*); за часом (*молодий сніг*); за виглядом (*березові коси*); за кольором (*твоя борошняна Мілінка*); за функцією (*сонними вулицями*); за міцністю (*залізні кулаки*) тощо.

Письменниця у повісті послуговується складними епітетними конструкціями, серед яких є з повтором основи (*Батько з матір'ю, чужі-чужісінькі в селі, довго чекатимуть дітей з далекого Криму*), так і різноосновні (*І столітні дерева скриплять, гудуть-завивають; З балкону обрій золотисто-фіолетовий; Віроломний вчинок Савки вразив батька*).

Епітети, виражені дієприкметниками, теж є частими у повісті, напр.: *Береза кинула позолочений листок; Торкаюсь до облущеної фарби... Здебільшого вони пасивного стану: Ослаблені легені запалилися; Крізь вибиту шибку звисають довгі батоги хмелю.*

Однак одиничні епітети, виражені дієприкметниками, вживаються рідше порівняно зі зворотами, де дієприкметник із залежними словами здебільшого разом відокремлюються: *Перед ним було життя, сповнене тайни й невідомості; Він, мабуть, здавався їй грубим і вульгарним, сповненим владою над її покірністю.*

Широко вживаними у повісті є адвербіальні епітети, які дають ознаку різноманітним діям (понад 50 уживань). Це здебільшого обставини дії: *...за спиною червоно сходить сонце; Вона підняла голову і погрозливо глянула на мене. Я блискавично хряснула дверима на комірчині; Нотаріус побожно ставився до справ...; Солодко пахло деревиною.* Авторка повісті нерідко поєднує кілька адвербіальних епітетів, які стають однорідними, але багатогранно характеризують певну дію: *І він глибоко, тоскно, гірко відчув, як давно не бачився з матір'ю; Про Рубін він згадував усе рідше, без болю й розпачу.*

У повісті «Нехворощ» Л. Пономаренко часто послуговується апозитивними епітетами (прикладками), що дають другу назву предметам, істотам, явищам, напр.: *Ну ти ж і дурбецало; Слава поза очі називала Валеру Три Напасті...; ... бригада жартома називала Савку сином полку і хохолчиком (Нх).* Впадають в око свіжі авторські апозитиви: *Вона (мати) стояла розгублена – тиха, домашня картоплинка, що не мала іншої відради, крім дитини; Мати завше була тихою домашньою куркою, греблася то тут, то там, створюючи затишок у домі.*

Відзначимо активне використання авторкою субстантивних епітетних конструкцій, причому іменники постають в різних відмінках. Так, поширеними є епітети генітивного типу, де іменник поєднується з іменником у родовому відмінку, напр.: *На його блідому обличчі майнула тінь утрати; Він злився на себе за свій страх смерті. Над ними здебільшого тяжіє печать книжності, філософічності, роздумів: Перед лицем цієї похмурої споруди, яка тепер стала моїм домом, раптом відчула незбагненну втрату. Втрату спокою, затишку, впевненості в*

завтрашньому дні; На дні океану кохання спалахували вогні забуття. І юнак, який щойно скуштував заборонений плід, і старець, що востаннє потрапив у караван розпусти, і за решітками вікон, і за межею розпачу починався новий день. Починалася трагедія хапання й порятунку. І людство заново починало опановувати мистецтво втрат.

З-поміж таких **неузгоджених означень-епітетів** виокремлюємо ті, що виражаються іменником у **Зн. в.** з **прийменником**, напр.: *Триметрові стіни у дві цеглини, у зріст людини вікна; У них була квартира на дві кімнатки в одноповерховому будинку з продовгуватими вікнами.*

Поширеними є епітети, виражені іменником у формі **Орудного** відмінка з **прийменником** (бл. 30 контекстів). Вони теж виконують роль неузгодженого означення. У повісті вони характеризують насамперед певні приміщення, будівлі: *Щоб вибрати такий будинок з високим дахом і флігельком, з поваленою огорожею, зашпаленим калічним садом, треба все життя поневірятися по чужих кутках, по клітках на верхньому поверсі, де вічно сваряться сусіди, пахне борщем і варенням; Ось таку спокійну відремонтовану умебльовану квартиру віддати за руїну. З гадюками, дверима наохляп, засипаними димоходами. З гнилими трубами, обвислими віконницями. Із запиленими люстрами, з прогорілою електропроводкою.*

Ще низка таких означень характеризує людську зовнішність, одяг, предмети побуту тощо: *Назустріч мені вийшов потворний дід з маленькими рудими вусами; Рубін приснилася в зеленій сукні з маками; Я замовила зелений чай з лимоном і фісташками; На стіні висів годинник з довгим маятником і з боєм та ін.*

Індивідуально-авторським відкриттям є неузгоджені означення-епітети, що мають форму **М. в іменника** з **прийменником**, напр.: *За синім вікном маленька дівчинка в червоному катається на роликах; Навпроти на стіні висіло дзеркало у різьбленій оправі; Біля нього стояв чоловік у шинелі й гімнастерці.*

У цілому відзначимо, що епітетні конструкції, причому різного походження і форми, допомагають Любові Пономаренко витворювати цілісні образи – чи то героїв повісті, чи то їхнього оточення, помешкання, картини природи тощо. Вони є невід'ємним джерелом образності і засвідчують стилістичну майстерність авторки.

Список використаних джерел

1. Пономаренко Л. *Нехворощ*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printitzip.php?tid=3609>
2. *Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 820 с.*